

ΚΩΔΙΚΟΣ : 015378

Φ τ ε ρ ι ά ς

Τριμηνιαίο περιοδικό των Απανταχού Μαραθοκαμπτών

Από την προβολή της ταινίας «Ο 13ος» στην πλατεία της Λούγκας.

Αθήνα, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2014, τεύχος 62

Νέα του Συλλόγου

Συνδρομές Φτεριά

Ευάγγελος Μένεγας	20 €
Δημήτριος Τσακουμάγκος του Ιωαν.	50 €
Σόνια Γιαννοπούλου	50 €
Κατερίνα Γρηγορίου	50 €
Νικόλαος Κυαμέτης	30 €
Γιώργος Προεστός	50 €
Αθηνά Τερπέλη	25 €
Δάφνη Φραντζέσκου	25 €
Αθανάσιος Παρασκάκης	20 €
Ευάγγελος Δαδάς	50 €
Ευαγγελία Λυμπέρη	25 €
Καίτη Μικαλακοπούλου-Πίττα	20 €
Ευάγγελος Ταλιαδούρος	20 €
Αργυρώ Χρυσή	20 €
Χρυσούλα Κώνστα	20 €
Ευριδίκη Κώνστα	20 €
Μάριος Ταλιαδούρος	100 €
εις μνήμην γονέων Κώστα και Ανθής Ταλιαδούρου	
Πρόδρομος Αντιωνακάκης	50 €
Δημήτριος Βελεμβέτσος	45 €
Μανώλης Βούρδας	20 €
Νίκη Γρηγορίου	20 €
Ουρανία Μπονοφά	20 €
Κώστας Ασλάνης	50 €
Γεωργία Ελένη	20 €
Φίλος Συλλόγου	20 €
Βαγγέλης Σεβαστάκης	100 δολάρια Αμερικής

Συνδρομές Στέγης Αγάπης

Γεώργιος Γιαγιάς	340 € για αγορά καταψύκτη
Δήμητρα Τσιπελίκη	20 €
Μαριγώ Ελένη	100 €
Αγγελίκα Σικαπόλε	50 €
Όλγα Χατζηπαναγιωτίδη	50 €
Ουρανία Δηλανά	20 €
Ανώνυμη φίλη	20 €
Ανώνυμη φίλη	30 €
Ανώνυμο μέλος του Συλλόγου	500 €
Ανώνυμο μέλος του Συλλόγου	150 €
Δάφνη Φραντζέσκου	50 €
Θεανώ Σταμούλη-Ζαμπίτη	100 €
Σταύρος Κονδύλης	100 €
Σταυρούλα Κώνστα	50 €
Αλκιόνη Βακύρη	100 €
Νικόλαος Κυπραίου	
εις μνήμην μητέρας του Ελπίδας	20 €
Στέλιος Τσιπελίκης	
εις μνήμην του αδελφού του Κώστα Τσιπελίκη	100 €
Βαγγέλης Σεβαστάκης	100 δολάρια Αμερικής

Αποβιώσεις

Από το ληξιαρχείο Μαραθοκάμπου μας στάλθηκε ο εξής κατάλογος των αποβιωσάντων. Ο Σύλλογος απευθύνει τα θερμά συλλυπητήριά του στους συγγενείς τους.

Δημήτριος Ευσταθίου του Μαν.	27/7
Ελπίδα Κυπραίου του Παντ.	14/8
Μαίρη Λιβέρη-Σκρίνου	6/9
Σιδεράς Ισιδώρου του Νικ.	22/9
Ιωάννης Πήττας του Δημ.	23/9
Ουρανία Κιλουκιάτου του Αλεξ.	26/9

Γάμοι

Ο Γιώργος Τζούλας παντρεύτηκε με την Σοφία Παπανικολοπούλου στις 20 Ιουλίου.

Ο Ιωάννης Κόκυλας παντρεύτηκε με την Παγώνα Παξινού στις 23 Αυγούστου.

Ο Απόστολος Κουτούζος παντρεύτηκε την Βασιλική Σαμαρά στις 15 Σεπτεμβρίου.

Ο Σύλλογος σας εύχεται από καρδιάς να ζήσετε και να ευτυχίσετε στη ζωή σας.

Καλοκαιρινές εκδηλώσεις

Έγιναν με ιδιαίτερη επιτυχία οι καλοκαιρινές εκδηλώσεις του Συλλόγου μας.

Την πρώτη Κυριακή του Αυγούστου έγινε το τρισάγιο για τους αδικοχαμένους ναυτικούς μας στον Όρμο. Με πολύ συγκίνηση κατατέθηκε δάφνινο στεφάνι στο μνημείο, όπου εδώ και χρόνια έχει κάνει ο Σύλλογός μας για να τους τιμάμε και να μην τους ξεχάσουμε ποτέ.

Πλημύρισε η Πλατεία της Λούγκας από κόσμο στις 9 Αυγούστου για την προβολή της ταινίας «Ο 13ος». Με γέλια και χαρά αλλά και με συγκίνηση ο καθένας μας στην ταινία έβλεπε τον δικό του άνθρωπο, τον γείτονά του, τον φίλο του. Ταξιδέψαμε όλοι μας πολύ πίσω στην χρονιά του 1967, τότε που όλα ήταν τόσο διαφορετικά...

Στις 14 Αυγούστου, παραμονή του Δεκαπενταύγουστου, έγινε ο καλοκαιρινός μας χορός στον Κάμπο στο μαγαζί του Κώστα Βραχνή. Μας τίμησαν με την παρουσία τους 180 άτομα τους ευχαριστούμε και ευχόμαστε και του χρόνου.

Συνδρομή Φτεριά

Στο τεύχος του Οκτωβρίου που είναι το τελευταίο του έτους, υπάρχει μια ταχυδρομική επιταγή για την συνδρομή σας. Οι συνδρομητές του εξωτερικού μπορούν να στέλνουν χρήματα με έμβλημα (WIRE TRANSFER) και να χρησιμοποιούν το IBAN που αναγράφεται κάτω από το λογαριασμό. Σας ευχαριστούμε.

Φτεριάς

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου
των Απανταχού Μαραθοκαμπιτών
Αθήνα, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2014, τεύχος 62

Ιδιοκτήτης:

Σύλλογος των Απανταχού Μαραθοκαμπιτών,
Γ' Σεπτεμβρίου 18, Αθήνα 10432,
email: info@fterias.gr ιστοσελίδα: www.fterias.gr

Συντακτική επιτροπή:

Αγγέλα Χατζίνη, Χρυσούλα Κώνστα,
Γραμματική Κάρλα, Μανόλης Βουρλιώτης

Τυπογραφείο:

ΑΦΟΙ ΖΟΥΜΠΟΥΛΗ Ο.Ε. - Γερανίου 7 - Τηλ. 210.52.38.107

Ανακοίνωση εκδρομής Συλλόγου στις 19 Οκτωβρίου Βυτίνα σπήλαιο Κάψια

Συγκέντρωση στις 7.30 το πρωί και αναχώρηση για το Ισθμό της Κορίνθου, όπου θα πραγματοποιήσουμε εικοσάλεπτη στάση. Στη συνέχεια και περίπου στις 10.30 θα φτάσουμε στο σπήλαιο Κάψια το οποίο βρίσκεται λίγο πριν το Λεβίδι. Ένα σπήλαιο όπου οι ειδικοί το έχουν κατατάξει στον κατάλογο των 10 πιο αξιόλογων σπηλαίων της ελληνικής επικράτειας. Από τη στιγμή που ανακαλύφθηκε, πολλοί έρχονται να δουν το εργαστήριο αυτό της γης και το καταφύγιο του πρώιμου ανθρώπου. Γιατί σε αυτό εδώ το αστείρευτης ωραιότητας σπήλαιο βρέθηκαν οστά ανθρώπων και πύλινα σκεύη. Μετά την ξενάγησή μας, η οποία θα κρατήσει περίπου μιάμιση ώρα, θα αναχωρήσουμε για το Λεβίδι, το όμορφο αρχοντικό κεφαλοχώρι, το οποίο εμφανίζεται ξαφνικά μετά από μια στροφή του δρόμου Τρίπολης-Ολυμπίας. Από την είσοδο του ακόμη, το Λεβίδι, με εκείνο το πανέμορφο περιποιημένο δασάκι με τις πέτρινες καμάρες στην άκρη του, δείχνει στον ταξιδιώτη την πραγματική του ταυτότητα και φύση. Καταπράσινο, γραφικό, πετρόχτιστο, με σεβασμό στην μακρόχρονη παράδοση και ιστορία του. Χρόνος για καφέ και εκ νέου αναχώρηση για τη Βυτίνα. Όλη η περιοχή είναι γεμάτη ομορφιές και εκπλήξεις για τον ταξιδιώτη. Κατ' αρχάς το ίδιο το δάσος του Μαινάλου με τις διαδρομές και τις πηγές του, τα γύρω χωριά, οι εκκλησίες και τα παλιά μοναστήρια είναι τόποι σπάνιας ομορφιάς. Ελεύθερος χρόνος για περίπατο, καφέ και φυσικά για παραδοσιακό φαγητό. Μετά την ξεκούρασή μας και την αγορά τοπικών προϊόντων θα αναχωρήσουμε για την Αθήνα με τις καλύτερες εντυπώσεις.

Ώρα αναχώρησης 7.30 το πρωί

Πούλμαν Αθηνών από 3^{ης} Σεπτεμβρίου 18 κάτω από το γραφείο του Συλλόγου, πλατεία Λαυρίου.

Πούλμαν Πειραιά από Ηλεκτρικό Σταθμό Πειραιά-Κερατσίνι σούπερ μάρκετ My Market.

Ώρα επιστροφής 17.30 περίπου

Τιμή ανά άτομο 15 €. Προαιρετική είσοδος στο σπήλαιο 3 €.

Τηλέφωνα επικοινωνίας: Αγγέλα Χατζίνη 210 9416387, 6973635590,
Χρυσούλα Κώνστα 210 2933063, Αργύρης Νίνος 210 4324898, 6944611863,
Στέλιος Τσιπελίκης 210 4318807, Νίκος Σαρηνιάννης 210 4320018.

Εθελόντριες Στέγης Αγάπης

Ένα μεγάλο ευχαριστώ...

του Συλλόγου μας στην εθελοντική ομάδα των γυναικών του χωριού μας. Η προσφορά τους είναι αξιόπαινη και πολύτιμη. Ακούραστες και με όρεξη μαγειρεύουν καθημερινά για τους ανθρώπους μας που σιτίζονται στην Στέγη Αγάπης στον Μαραθόκαμπο.

Επιθυμία τους είναι να μην αναφέρουμε τα ονόματά τους, γι' αυτό και δεν τα γράφουμε. Το έργο τους μεγάλο και ιερό και χωρίς την βοήθειά τους σίγουρα δεν θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε.

Όμως θέλουμε να ευχαριστήσουμε και όλο τον κόσμο που είτε με μετρητά είτε με τρόφιμα υποστηρίζουν την Στέγη, η οποία και συνεχίζει και μεγαλώνει και ίσως αποτελεί πλέον το καταφύγιο για τους μοναχικούς και αναξιοπαθείς συγχωριανούς μας. Μια μεγάλη προσπάθεια που συμβάλουμε όλοι και αυτό είναι το πιο σπουδαίο στην δύσκολη εποχή που ζούμε.

Υ.Γ. Τα 270 € που είχαν δοθεί στην Ζαφειρώ Λογοθέτη ήταν για τα πρώτα έξοδα της Στέγης.

Σας ανακοινώνουμε τον αριθμό λογαριασμού της τράπεζας όπου μπορείτε να καταθέσετε την «Αγάπη σας» για τη Στέγη:

τράπεζα Alpha Bank
226002002000307

IBAN: GR19 0140 2260 2260 0200 2000 307

BIC: CRBAGRAA

Σύλλογος των Απανταχού Μαραθοκαμπιτών Σάμου

Ας μην ξεχνάμε ότι λίγο από το υστέρημά μας είναι αρκετό για τη Στέγη.

Μέσα από αυτή ας θυμηθούμε τον μοναχικό και αναξιοπαθή συνάνθρωπό μας.

Μέσα από αυτή ας μνημονεύσουμε τους αγαπημένους μας που έφυγαν και ας

αναπαύσουμε την ψυχή τους με την προσφορά μας και την γενναιοδωρία μας.

Έλσα Χίου

Ο αλμυρός καημός της μνήμης

Η θάλασσα, η πρώτη πατρίδα του Έλληνα, όρισε και ορίζει την αμφίβια μοίρα του τόπου μας. Ο θαλασσοδαρμένος Οδυσσέας είναι ο πρώτος καταγεγραμμένος ναυαγός του κόσμου και ο νησιώτης θαλασσινός το γνήσιο τέκνο του.

Στους ναυτότοπους, κάθε οδύσσεια αποτελεί και μια τρικυμισμένη περιπέτεια για επιβίωση, γνώση κι ελευθερία. Η ναυτική ζωή με τη βαθιά μοναξιά της, τον ανελέητο μόχθο, τη μελαγχολία του νόστου και την ενδόμυχη αγωνία κάποιας ναυτικής τραγωδίας προσδιόρισε την ανάπτυξη της νησιωτικής μας κοινωνίας. Πολλές φορές το τίμημα βαρύ. Ναυάγια, ατυχήματα, πνιγμοί, αγνοούμενες ζωές.

Το μνημείο του αφανούς ναύτη ανακαλεί τη μνήμη αφανών, άφαντων δηλαδή νεκρών, θαλασσοπνιγμένων, γνωστών και αγνώστων, που δεν αξιώθηκαν τον αποχαιρετιστήριο τελευταίο ασπασμό της νεκρικής τελετουργίας στην ενορία τους.

Η φαντασία του λαού τους θέλει άταφους κι αναπαυμένους σε υγρά αμμουδερά καταφύγια, στολισμένους με φύκια και ροδάνθη του βυθού. Αυτή η φαντασιακή μνήμη πλέκει έναν αιώνιο ιστό γύρω απ' τα πατρώα μνημεία, σαν και τούτο εδώ το δικό μας, που μας παραπέμπει σε μορφές θαλασσομαρτύρων στον ανθό της ηλικίας τους. Οι νεκροί της λεβεντοπνίχτρας θάλασσας είναι κατά κανόνα παλικάρια και άντρες ωραίοι με στιβαρά ζωγραφισμένα μπράτσα. Οι ζωντανοί ψυχανεμίζονται με οδύνη την άταφη αύρα τους να διαχέεται αόρατη παντού. Οι ψυχές των αφανών, ενέρετες, μυστηριακές κι αδικοχαμένες, βρίσκουν στέγη ανάπαυσης σ' ένα μνημείο μέσα στο ίδιο τους το λιμάνι απ' όπου ξεκίνησαν. Εμείς τους νεκροθυμούμαστε,

αναλογιζόμενοι ότι ο νησιωτικός μας πολιτισμός και η όποια σύγχρονη ανάπτυξη βασίζεται στους πλόες με αφετηρία τα αιγαιοπελαγίτικα νερά.

Το Αιγαίο είναι θάλασσα τραυματική κι επικίνδυνη.

Άστατη και βίαιη στις εξάρσεις της. Κι όταν ταρασσεται, σπέρνει και θερίζει νεκρούς, απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Το μνημείο λοιπόν είναι θαλασσοδείκτης του αθέατου κόσμου ενός βυθισμένου κοιμητηρίου αγαπημένων ψυχών. Και οι πάντες, είτε θρήσκοι κι ευλαβείς, είτε αλιβάνιστοι και ξένοι προς τη πίστη μιας άλλης ζωής, δεν μπορούν ν' αποφύγουν τη σκέψη της λατρείας των νεκρών, τη σύνδεσή τους δηλαδή με το μυστήριο του θαλασσινού θανάτου και τη μυστηριακή του θλίψη. Στις μικρές κοινότητες οι ζωντανοί συγκατοικούν με τους πεθαμένους. Μνημεία, καντηλάκια στις στροφές των δρόμων, μνημόσυνα, ψυχοσάββατα, επισκέψεις στα ανθισμένα μνήματα. Για τούτο και η επιθυμία κάθε μέλους μιας κοινότητας είναι να ταφεί στον τόπο του, στο χωριό του, στην ενορία του.

Το ωραιότερο λογο-

τεχνικό κείμενο που έχει γραφεί για θαλασσοπνιγμένο παλικάρι, ανήκει στον Παπαδιαμάντη. Δυο αδέρφια, θαλάσσωσαν και παράδερναν χειμώνα καιρό με την σκαμπαβία τους, εμπορικό καϊκι. Θύματα τοκογλύφου έμπορα, ταξίδευαν με τρικυμία να προλάβουν τα χρέη τους. Καταποντίστηκαν. Ο ένας σώθηκε, ο άλλος πνίγηκε. «Αλλά καθώς επνίγετο, παρακάλεσε τη μητέρα του Θεού να τον αξιώσει να ταφεί εις τον θαλάσσιον λόφον του κοιμητηρίου του νησιού του, και να μην επιτρέψει να τον φαν τα ψάρια... Ο άνθρωπος αφήκε την τελευταίαν του πνοήν υπό το κύμα, είτα το νε-

Η ομιλία της Έλσας Χίου μπροστά στο Μνημείο του Αφανούς Ναύτη.

κρόν σώμα ανέδυσεν εις την επιφάνειαν κι έβαλε πλώρη κατά τη νοτιάν. Ο θαλασσοπόρος νεκρός, ως να είχεν ακόμα πυξίδα και πηδάλιον, εις αυτό το σκέλεθρό του,

Ιστιοφόρο της δεκετίας του 1920.

δεν έχασε ποτέ την κατεύθυνσή του. Αρμένισε πολλά μίλια.»

Το θαυμαστό στο διήγημα αυτό είναι ότι ο διαπόντιος νεκρός σπρωγμένος μαλακά απ' τα κύματα που τον αναγνώριζαν για δικό τους, συνοδευόμενος φιλικά από δελφίνια και αφρόψαρα που πηδάνε τριγύρω του ακολουθώντας τον στον πένθιμο δρόμο του, τον αφήνουν να ξεβραστεί στην ακτή του λόφου κάτω απ' το κοιμητήριο της δικής του Παναγιάς στο νησί του. Πού ακούστηκε ένας νεκροπνιγμένος να πηγαίνει μόνος του επιπλέοντας να ταφεί στον τόπο του; Τι φέρνει πίσω τον πνιγμένο; Η Παναγιά, τα νερά, τα ρεύματα; Η απάντηση είναι απλή. Οι θείες δυνάμεις, οι τόποι, οι ψυχές, τα πλάσματα, οι άνεμοι και η περιβάλλουσα φύση δένονται με τα αόρατα νήματα της εντοπιότητας. Κι αυτό σημαίνει πατρίδα και κοινότητα. Και το μνημείο παραπέμπει σ' αυτό ακριβώς. Στη θαλασσινή κοινότητα, την αλληλέγγυα στον πόνο του θανάτου και στην απερίγραπτη συνύπαρξη νεκρών και ζωντανών.

Για μας τους σημερινούς ένα μνημείο αφιερωμένο στον αφανή ναύτη σημαίνει και άλλα πολλά. Αφανής ναύτης είναι και ο παντελώς εξαφανισμένος Έλληνας ναύτης απ' τα ποντοπόρα καράβια. Ο άνεργος ναυτικός στις ουρές των εφοπλιστικών γραφείων. Αφανής φαντάζει και ο απλήρωτος ναυτικός που μπαρκάρισε σε κάποιον σκυλοπνίκτη της άγονης γραμμής. Αφανής είναι και ο συνταξιούχος θαλασσομάχος, που του στερούν τα αυτονόητα, πετοκόβοντας τα δεδουλευμένα του. Αφανής ναύτης είναι και ο τρατάρης και ο καϊκτής του ψαράδικου, που έχασε το ωραίο του σκαρί με το δέλεαρ της απόσυρσης και το αντίκρισε σπασμένα ξυλοκόκαλα στα δόντια της μπουλντόζας. Η κυκλική αλυσίδα των θαλασσινών επαγγελματιών σπάει κρίκο τον κρίκο. Και μένουμε πολιτισμικά αποστεγνωμένοι απ' τους κυμούς της νησιωτικής μας παράδοσης, χωρίς κανένα σταθερό σημείο αναφοράς. Όταν σπάσει ο κύκλος, συμβαίνει αυτός ο διασκορπισμός που γίνεται όταν σκαλίσουμε τη φωλιά των μυρμηγκιών. Δημιουργείται πανικός και διαλυτική καταστροφή της φωλιάς της εστίας, της κοινότητας. Και μόνο γι' αυτό είναι σωτήρια η μνήμη, είναι χρήσιμα τα μνημεία, που μας προτρέπουν στο σκύψιμο της ιστορικής μας αλήθειας, στην προφορική μας παράδοση, στις μαρτυρίες των παλιών γερόντων. Έτσι διασώζεται η μεγαλύτερη πολιτισμική αξία της κοινοτικής αυτογνωσίας μας. Μαθαίνουμε ποιοι ήμασταν, τι είμαστε τώρα και προς τα πού

μας ταξιδεύει το αβέβαιο πηδάλιο των ημερών μας. Η μνήμη και η έρευνα γύρω απ' τα χνάρια των περασμένων ανθρώπων μέσα στον χρόνο και τον τόπο μάς αποδίδουν τους καρπούς της πιο διδακτικής ιστορίας.

Νίτσα Κιάσσου

Θερινό σινεμά για μια νύχτα

1967. Εποχή που οι πατριωτικές ταινίες δίνουν και παίρνουν, στοχεύοντας στην διατήρηση του εθνικού φρονήματος, παρότι τα κατορθώματα των ηρώων εκείνο τον καιρό συζητιούνται συνήθως χαμηλόφωνα. Ο πόλεμος, η Κατοχή, η Αντίσταση, ο πόνος και η ταλαιπωρία του ανθρώπου εξακολουθούν να εμπνέουν τους σεναριογράφους, που δημιουργούν πάνω στον συγκεκριμένο καμβά εξυμνώντας και μνημονεύοντας τους γενναίους, χωρίς να ξεκαθαρίζουν ωστόσο για

ας της παιδικής αδιαφορίας ως προς τα είδωλα της έβδομης τέχνης και τους αστέρες που ζωντάνευαν στο πανί και κοσμούσαν τα εξώφυλλα των περιοδικών που συντρόφευαν το γυναικείο πληθυσμό στις ελεύθερες του ώρες. Κι αν έμεινε κάτι για να διηγηθώ, είναι η έντονη ανάμνηση μιας φούριας κι ενός ξεσηκωμού που έκανε τον κοσμάκη να παρατάει τις δουλειές του και να τρέχει τότε δω και τότε εκεί, ελπίζοντας σε ένα μικρό ρόλο που θα τον έκανε διάσημο ή έστω

για να δει από κοντά τους ηθοποιούς που μάθαινε πως ξεγελούσαν την πείνα τους μασουλώντας καρούπια και ιδροκοπούσαν κάτω από το λιοπύρι, επαναλαμβάνοντας ξανά και ξανά τις δύσκολες σκηνές. Πόσο οίκτο ένιωθαν τότε οι χωριανοί και πόση υπεροχή απέναντι σε κείνους τους πεινασμένους καλλιτέχνες. Τι συμπόνια αλήθεια... Για να 'ρθει καπάκι στο τέλος από το άτεγκτο γυναικείο λεφούσι και η απομυθοποίηση της πρωταγωνίστριας, η οποία περιγράφονταν στο εξής ως μια κουτελάντζα, μια κρεμάστρα, μια σανίδα πλάκα μπρος και πλάκα πίσω, μια κρυόμπλαστρη αμίλητη, που τίποτα δικό της δεν

ποια αντιστασιακή ομάδα ομιλούν. Σκιώδης αντίσταση, απολίτικη κι εξαρτημένη σχεδόν πάντοτε από τη Μέση Ανατολή, αλλά αυτό δεν είναι της παρούσης.

Δεκαετία του 60 λοιπόν, εκμεταλλεύσιμο κοινό για τον ελληνικό κινηματογράφο και ο στόχος των παραγωγών είναι όχι και τόσο η ποιότητα, όσο η ποσότητα των ταινιών. Η συνηθισμένη συνταγή; Φθινό κόστος, αναλώσιμο θέμα, λίγο φολκλόρ, μεγάλοι έρωτες και τρανταχτά ονόματα. Ανάμεσα στις ταινίες αυτές και ο 13ος που απέσπασε 1ο βραβείο σεναρίου στο 8ο Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης κι έκοψε 224.492 εισιτήρια εξασφαλίζοντας την 30η θέση ανάμεσα στις 99 ταινίες της χρονιάς. Το φανατικότερό του κοινό, οι Μαραθοκαμπίτες όπου γης, νομίζω πως τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο τον αναζητούν στο διαδίκτυο, ανιχνεύοντας όχι και τόσο την πλοκή, όσο τα οικεία πράγματα, τον χώρο, τις μορφές, τις ηλικίες και όλα τα παρεμφερή απωλεσθέντα.

Καλοκαίρι ήτανε θαρρώ. Αδύναμη η μνήμη εξαίτι-

είχε παρά μια μούρη άσπρη σαν αυγό, που την πλακώνανε με τα πινέλα και τις μπογιές και της τα ζωγραφίζανε όλα, φρύδια, μάτια, μύτη, στόμα μάγουλα... Μια ψευτιά ήτανε η Ναθαναήλ τελικά. Μια οφθαλμαπάτη. Όσο για την ομάδα την αντρική, λόγος ουδείς... Η αρρενωπή γοντεία τόσο του Βόγλη, όσο και του συμπρωταγωνιστή ουδόλως αμφισβητήθηκε....

Με τούτα και με κείνα περνούσε ο καιρός μέσα σε έναν πυρετό, που τάραζε ευχάριστα το τέλμα της καθημερινότητας. Τα γυρίσματα προχωρούσαν σκόρπια και σε διαφορετικούς τόπους προς μεγάλη λύπη των φανατικών της ταινίας, που έχαναν επεισόδια εξαιτίας των μακρινών αποστάσεων που έπρεπε να καλύψουν είτε καβάλα στον γάιδαρο, είτε διά ποδαριών.... Για την υπόθεση του έργου δεν θυμάμαι να γίνεται λόγος. Πού να βρεις άκρη από τις σκηνές τις ασύνδετες. Αναρωτιέμαι αν προβληματίσθηκε ποτέ κανείς για το πώς να ήτανε τάχατες η πλοκή της ιστορίας. Η γενική

και αόριστη πληροφορία πως επρόκειτο για μια πολεμική υπόθεση, στην οποία συνυπήρχε ένας κλωτσοπεταμένος κουλός, που ήθελε οπωσδήποτε να στρίψει καποιανού το λαρύγγι και μια αμφισβητούμενη έστω, ωραία, μίλο της έριδας, θαρρώ πως αρκούσε. Δίχως περισσότερες απορίες και ψαξίματα συνεπώς ο κοσμάκης εκείνο το διάστημα αναλωνόταν στο να εξοικονομήσει τον μεγάλο αριθμό των κομπάρσων, που πότε ντύνονταν τη γερμανική στολή και κατακυλούσαν τις κατηφόρες και πότε στρώνονταν πεισικότεροι πανηγυριώτες στην πλατεία προκειμένου να εξασφαλίσουν την αληθοφάνεια του ρόλου τους που τόσο σοβαρά, ως φαίνεται, είχαν πάρει. Εκείνο που προείχε στις συνειδήσεις όλων ήταν η συμμετοχή και η απαθανάτιση του τόπου, που παρόμοιας τιμής ποτέ δεν έτυχε.... Κι έτσι ήρθαν και γίνανε όμορφα και σημαντικά τα χαμόσπιτα, τα σοκάκια, οι καλαμιές κάτω στη θάλασσα στα Μεγάλα Χωράφια, η Λούγκα, το πυργόσπιτο του Κάμπου, το μονοπάτι που βγάζει στην ακτή, οι ελαιώνες κι ακόμα κι αυτές οι οικόσιτες κασίδες μας....

Καλοκαίρι του 2014 και ο σύλλογος Απανταχού Μαραθοκαμπιτών μετατρέπει την πρωταγωνίστρια πλατεία για μια μόνο νύχτα

σε θερινό σινεμά και προβάλλει το έργο. Αθρόα η συμμετοχή, καθώς φαίνεται από τις φωτογραφίες που δημοσιεύτηκαν στο διαδίκτυο, παρότι θα ήταν τόσο εύκολο ν' ανεβάσει ο οποιοσδήποτε την ταινία στην οθόνη του υπολογιστή του. Παντοδύναμη η νοσταλγική μνήμη, λέω, που ξυπνά το συναίσθημα και σπρώχνει τους ανθρώπους στη συνεύρεση με στόχο τη μεταλαβιά από το ίδιο διακοπότηρο. Αναγκασμένη η συντροφικότητα, όταν αρχίζουμε να μιλάμε για θύμψεις ανοίγοντας το κομπόδεμά του ο καθένας. Πρόκληση η εκ του σύνεγγυς σύγκριση του χώρου ανάμεσα στο χτες και το σήμερα μέσα από την πιστή απαθανάτιση του φακού. Βασανιστική αποθυμία η ανταλλαγή και η εξιστόρηση των αναμνήσεων. Πειρασμός η ατμοσφαιρικότητα του χώρου.... Κι έτσι εκείνη τη βραδιά η μοναχικότητα του διαδικτύου έχασε πόντους....

Μέσα στη θρυλική πλατεία που δεν θα είδε και πολλούς καβαλάρηδες εδώ που τα λέμε, γέροντες πλέον οι τότε κομπάρσοι αναθυμήθηκαν και τους άλλους που έφυγαν μα προ πολλού. Μνημόνεψαν τα καφενεία,

τις δόξες του σινεμά παραδίπλα, τα κεντημένα καλντερίμια που ξηλώθηκαν, τα σπιτόπουλα και τα πλατάνια, τα σκαμμένα πρόσωπα του μόχθου και κατέληξαν στην διαπίστωση πως εκείνα τα παιδιά που κυνηγούσαν τον ζαβό Λουκά με τα ανομολόγητα κι ανικανοποίητα πάθη, βρίσκονται πλέον στην τρίτη ηλικία.

Κάποιοι από αυτούς είδαν το έργο ολόκληρο για πρώτη φορά και κατάλαβαν πως υπήρχε κι ένα σενάριο, το οποίο, παρασυρόμενοι από τη γοητεία των πρωτόγνωρων εμπειριών, είχαν παρακάμψει. Υπήρχε βάθος όσο να πεις, τρυφεράδα κι ανθρωπιά καθώς και κάμποσες ψυχολογικές συγκρούσεις. Είχε και γενναιότητα περισσή και πατριωτισμό καθώς πρέπει. Είχε κυρίως όμως έναν αφανή ήρωα με ανυπολόγιστο, αλλά κρυφό μεγαλείο ψυχής που αναδύθηκε ύστερα από δυο αντρικές κουβέντες. Προσόντα που ασφαλώς και συνέβαλαν

στην βράβευση της ταινίας που δυστυχώς κατέληξε στην αφάνεια.

Και η βραδιά κύλησε όμορφα με λόγια ήμερα και γλυκά για τα περασμένα. Αμβλυμμένες οι πίκρες και τα βάσανα εκείνης της εποχής δεν προξενούν πλέον πόνο. Ύστερα τα φώτα έσβησαν κι ερήμωσε η πλατεία. Κι όταν πύκασαν τα ποδαρικά,

τα μακρόστενα παράθυρα των σπιτιών που σμίγουν σαν σε χοροστάσι γείραν προς την απλωταριά και συμφώνησαν πως τι κι αν άλλαξε ο κόσμος. Οι άνθρωποι ναι, άλλοι φύγαν κι άλλοι ήρθαν, αφού έτσι είναι η ζωή, μα ο τόπος απόμεινε για να κατοικείται εσαεί. Παρηγόρησαν τη βρυσσομάνα που ισχυρίστηκε πως της λείπουν τα πανηγύρια και οι νεροκουβαλήτρες οι λυγρές κι αποκοιμήθηκαν, παραδομένα στο θρόισμα των πλατανόφυλλων που σάλευσαν, παλάμες ανοιχτές, σ' ένα αδιάκοπο τρυφερό καϊδολόγημα, σ' ένα παιχνίδι με τις σκιές που ζωντάνεψαν εκείνο το βράδυ. Ονειρεύτηκαν τον όμορφο καβαλάρη και τη σπαθόκορμη κοπελιά, το χορό και τα όργανα. Αναθυμήθηκαν και τις καθημερινές κουβέντες τις αντρικές. που ξεστομίζονταν κάποτε πάνω στο τραπέζι, πάνω στο κρασί. Κουβέντες του θυμού, της χαράς, του νταλγκά και των κρυφών καημών. Κι ένιωσαν κάτι σαν αποθυμία για κείνες τις πολύπαθες μορφές που μοιάζαν απόκοσμες τις νύχτες κάποτε καθώς τις χαράκωνε το φως της ασετιλίνης....

Έλσα Χίου

Στερνά λόγια για τη Μαίρη. Τη δασκάλα που έφυγε νωρίς.

Ποια ψυχή φεύγει και μυρίζει τόσο δυνατά το δρομάκι νυχτολούλουδο και παλιό αλφαβητάρι;

Ψυχανεμίστηκα το μισέμό της Μαίρης, τη νύχτα προς το Σάββατο της 6ης του Σεπτέμβρη. Ένας μισέμός που συνέπεσε με την προετοιμασία της νέας σχολικής χρονιάς και το μήνα που ανασκάλεσε τα σχολικά χαρτιά της, τα μολύβια και τα χρώματα, τις ζωγραφιές και τα πρώτα γραμματάκια των νηπίων κομμένα από βελούδινα χαρτόνια. Μιλώντας γι' αυτήν, θ' αντλήσω μνήμες απ' την βαθύτερη αλήθεια της, επειδή η ύπαρξή της είχε συνδεθεί με τους μυχούς της δικής μου ζωής, με αδιάρρηκτη αδελφική φιλία.

Αυτό που κυριαρχεί στηθύμησή της είναι η φωτεινή της προσωπικότητα, και η νηφάλια ιδιοσυγκρασία της. Απλόχερα δοτική, καρτερική, με δίκαιες εξάρσεις, ανοιχτόκαρδη, ευσπλαχνική, καλλιεργημένη. Ένα ανήσυχο πνεύμα με δίψα για μάθηση και γνώση γύρω απ' την εκπαίδευση, που τη θεωρούσε το πιο δύσκολο και το πιο γοητευτικό λειτούργημα στον κόσμο.

Στα ανέμελα χρόνια της συμμαθητικής μας ζωής, ήταν ακατανόητος ο σίχος, «Καθένας μονάχος πορεύεται στον έρωτα, στη δόξα και στο θάνατο».

Κι ο ποιητής εκείνον τον καιρό, ήταν εξόριστος, όπως και η ιδέα του θανάτου. Με παραστάσεις λοιπόν και εικόνες που αντανakλούν το πάθος της για τη ζωή και τη δημιουργική προσφορά, θα μιλήσω για τη Μαίρη, την ωραία δασκάλα με τη σιωπηλή ψυχή, τη συνοδοιπόρο στα χαρούμενα και στα δύσκολα.

Στο μαθητικό κατάλογο της τάξης μας, ήταν γραμμένη με το όνομα Σκρίνου Μαρουδιώ του Ιωάννη. Γέννημα θρέμμα του Μαραθοκάμπου, απ' τη γειτονιά της Μυρτιδιώτισσας. Φοιτήτρια αργότερα στα Χανιά, στη σχολή νηπαγωγών, πήρε το βάπτισμα μιας γόνιμης πορείας στην εκπαίδευση. Υπηρέτησε σε σχολεία της Αθήνας και του Πειραιά, συνεχίζοντας σπουδές στη Μαράσλειο Ακαδημία, με ειδίκευση στη διδασκαλία παιδιών με ειδικές ανάγκες. Επιστρέφοντας στη Σάμο, εργάστηκε ως νηπαγωγός στον Μαραθόκαμπο και στο Καρλόβασι, για να αφοσιωθεί αργότερα στα παιδιά με ειδικές ανάγκες στο πρώτο ειδικό σχολείο που δημιουργήθηκε στη πόλη της Σάμου.

Η Μαίρη ήταν από τους ανθρώπους που αγαπούσε κανείς αμέσως. Είχε την ακτινοβολία της τρυφερότη-

τας. Κι ενώ αγαπούσε με πάθος την ομορφιά και τη χαρά της ζωής, δεν φοβόταν στην ουσία το θάνατο. Κι όχι επειδή ήμασταν εξοικειωμένες μ' αυτόν, καθώς γειτονεύαμε με τα μνήματα. Γυμνάσιο, σπίτι, γειτονιά, δίπλα στο κοιμητήριο της Παναγιάς. Στα μνήματα σέρναμε τα τετράδια στα διαλείμματα, για να γράψουμε τις ξεκασμένες ασκήσεις πάνω στις ταφόπλακες. Στα μνήματα και τα πρώτα αθώα ραντεβού των δεκαοχτώ μας χρόνων. «Δεν φοβάμαι τον θάνατο, μου έλεγε. Τον πόνο φοβάμαι. Τον ψυχικό και τον σωματικό πόνο που

σ' εκμηδενίζει σαν άνθρωπο». Γι' αυτό και η απόκοσμη γαλήνη της μέσα στο φέρετρο είχε το πελιδνό κάλλος μιας ψυχής που ελευθερώθηκε απ' αυτό το αβάσταχτο μαρτύριο του ψυχοσωματικού πόνου. Είχε εντυφίσει από πολύ νωρίς στη μεταφυσική ιδέα του θανάτου. Δεν φοβόταν. Η αγάπη εξοβελίζει τον φόβο. Στην ανυπαρξία μένει πίσω η υστεροφημία της αγάπης σου. Στην πίστη της αθανασίας, η ένωσή σου με την υπέρτατη συμπαντική αγάπη του Θεού. Όπως και να είναι, δεν υπάρχει λόγος για φόβο και για τρόμο. Στην πραγματικότητα δεν συναντιέσαι καθόλου με τον θάνατο, καθώς εξηγεί κι ο αρχαίος Επίκουρος. Και τι δε λέγαμε στις μικρές μας εξορμήσεις στις εξοχές και στα ξωκλήσια του χωριού, ή κλεισμένες στα χειμωνιάτικα δωμάτια πάνω απ' το μαγκάλι της πυρίνας. Και πάντα καταλήγαμε πως το μόνο κριτήριο για ν' αξιολογήσουμε τη ζωή μας και τις πράξεις μας ήταν η προσφορά. Η κατάθεση του εαυτού μας. Δύσκολα πράγματα, αλλά στα δύσκολα κρίνεται ο καθένας. Θυμάμαι πως βγάζαμε το άκτι μας, όταν η μια αράδιαζε τα ελαττώματα της άλλης. Η μια ήταν ο καθρέφτης της αλληνής. Από

εκείνη έμαθα πόσο επιπόλαια ήμουν, πόσο ασυγκράτητη στους ενθουσιασμούς μου, πόσο ευάλωτη, πόσο αφελής, και πόσο επικίνδυνα ονειροπόλα. Εκείνη πατούσε στη γη, κι εγώ μια ζωή, αιώρα, στα σύννεφα.

Η Μαίρη αγωνίστηκε πολύ με τα δύσκολα. Χωρίς προσποιήσεις και φιλόδοξα καμώματα. Δεν προσπάθησε ποτέ να παραστήσει κάτι άλλο απ' αυτό που ήταν. Χαρακτήρας ακέραιος και ειλικρινής. Δεν αντιδίκησε, δεν έκανε πολεμική σε συνάνθρωπο, δεν φόρεσε ποτέ τα τακούνια και τα φτερά της ματαιοδοξίας για να ψηλώσει το μπόι της. Αθόρυβη, σεμνή, κι εργατική, ανεκτική και συγχωρητική, έως θανάτου. Κάποτε, την επισκέφτηκα στα Χανιά, όταν φοιτούσε στη σχολή. Πήγαμε σ' ένα γραφικό χωριό στα περικόρα. Καθίσαμε στο καφενείο. Στο διπλανό τραπέζι ο ιερέας του χωριού και δυο ηλικιωμένοι Κρητικοί με τα μαύρα κεφαλομάντηλα. Επέμεναν να μας κεράσουν στο τραπέζι τους. Ύστερα απ' τις συστάσεις και το οικείο πλέον κλίμα, ο παπάς αφιέρωσε στη Μαίρη αυτοσχέδια ματινάδα.

«Κόρη αγγελοζωγράφιστη, ροδοπεριχυμένη. Να 'σαι δασκάλα δίκαιη, πιστή, κι ευλογημένη».

Εντυπωσιάστηκα τόσο, που ζήτησα απ' τον καφετζή μολύβι και χαρτί και την έγγραψα. Την αποστήθισα. Μαζί με κάποια άλλη, επίσης υπέροχη.

«Άλλος πατάει στο γκρεμό και τονε πάνει ζάλη. Κι άλλος στην άκρη του γκρεμού, χορεύει πεντοζάλη».

Στην Κρήτη λάτρευε τον Ξυλούρη, που άκουγε συνεχώς. Πάλεψε και γι' αυτό το όριο μεταξύ γκρεμού και αεροκρέμαστης σωτηρίας. Έπεσε, σπκώθηκε, κι άνοιξε φτερά για το μυστήριο πέταγμα της μεταφυσικής ελευθερίας.

Η Μαίρη ήξερε καλά, να κρατά το ζύγι ανάμεσα στα ταπεινά και τα μεγάλα. Έτυχε να παρευρεθώ σε τυχαίες συναντήσεις της στο δρόμο ή και στο σχολείο, την εποχή που δούλευα στο ραδιόφωνο στην πόλη της Σάμου. Συναντήσεις με γονείς παιδιών που τη σέβονταν και την ευγνωμονούσαν για το ολόθερμο σκύψιμό της πάνω απ' το ιδιαίτερο πρόβλημα του κάθε παιδιού. Θυμάμαι τις ωραίες εκδηλώσεις και ενασχολήσεις των παιδιών, που οργάνωναν σε συνεργασία με τη συγχωριανή μας ψυχολόγο κ. Κατερίνα Κεντούρη. Και πόσο μοχθούσαν για τα παιδιά αυτά της κοινωνικής απαξίωσης και πόσο αγωνίζονταν να βγάλουν στην επιφάνεια τις ιδιαίτερες δεξιότητές τους, να τα βοηθήσουν, να τα εντάξουν σαν ισότιμα μέλη στον κοινωνικό τους περίγυρο. Θυμάμαι επίσης το πόσο είχε συγκινηθεί η Μαίρη στα πρώτα δειλά βήματα εκείνων των παιδιών στη μεγάλη λεωφόρο της πόλης όταν πήγαν για πρώτη φορά να παρελάσουν στην εθνική γιορτή της 25ης Μαρτίου. Και την έβλεπα με το χαμόγελο μιας νίκης να συνοδεύει εκείνη τη πομπή της αθωότητας όπου τα παιδιά παραπατούσαν μέσα στην ίδια τους την ευτυχία και φώναζαν μέσα στον ενθουσιασμό των εμβλημάτων, εκείνα τα αγαπιοσύρρικα παιδιά με τη νοητική στέρψη και το σύνδρομο Ντάουν, τα δικά της πολυαγαπημένα

πλάσματα που κολλούσαν πάνω της σπρωγμένα από μια ορμέμφυτη καθάρια αγάπη. Εκείνη αντλούσε χαρά απ' τη χαρά τους. Γνώριζε πολύ καλά και το συζητούσε κατά περίπτωση, ότι ο άνθρωπος έχει πληρότητα ζωής στο ποσοστό που έχει ικανοποιήσει τις τρεις κύριες ανάγκες του. Την ανάγκη να αγαπά, την ανάγκη να τον αγαπούν και την ανάγκη να αισθάνεται ότι έχει κάποια αξία. Σ' αυτές τις ανάγκες των παιδιών η Μαίρη έδινε τροφή και νερό απ' τη γνώση της, την καρδιά, και την ψυχή της. Ένα απόγευμα μου έφερε ένα βιβλίο με ρήσεις Κινέζων σοφών. Διάβασε εδώ, μου είπε. Διάβασα.

«Όποιος γεννήσει ένα παιδί, φυτέψει ένα δέντρο και γράψει ένα βιβλίο, ή διδάξει κάτι αληθινό, αφήνοντας το σπόρο του καλού, έκλεισε τον κύκλο του με την πληρότητα που απαιτείται για τη συνέχιση του κόσμου».

Όσοι τη ζήσανε στις ανθρώπινες στιγμές της, καλές και κακές, είδαν μια πηγαία οξύνοια, μια στόχαση και μια δίκαιη αποτίμηση των καταστάσεων. Γι' αυτό και δεν απολυτοποίησε ποτέ κομματικά, τα κοινωνικά προβλήματα, δεν εγκλωβίστηκε ποτέ σε πολιτικά στεγανά, παρόλο που ένα διάστημα ασχολήθηκε ενεργά με συγκεκριμένη πολιτική παράταξη και οργάνωση. Πίστευε ακόμα, ότι ο αγώνας του καθενός πρέπει να δίνεται για την ισότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη και για τη μεταμόρφωση του τέρατος της εξουσίας σε διακονία και πρόνοια των αναγκών του κόσμου. Πίστευε στον αγώνα για την ειρήνη κι αγωνίζονταν η ίδια για τα δικαιώματα των παιδιών και τη βελτίωση της εκπαίδευσης. Κάθε φορά που επέστρεφε από κάποιο σεμινάριο ειδικής αγωγής, τα μάτια της έλαμπαν από ενθουσιασμό για τις καινούριες γνώσεις και τις σύγχρονες έρευνες στα θέματα της ειδικής εκπαίδευσης. Λάτρευε να διαβάζει βιβλία ψυχολογίας και ψυχανάλυσης. Λίγο πριν αρχίσει η περιπέτεια του κλονισμού της υγείας της, μου δάνεισε τα αφηγήματα του γνωστού ψυχολόγου Ίρβιν Γιάλομ. Ανάμεσά τους και το αφήγημα, «Εφτά μαθήματα θεραπείας πένθους για προχωρημένους». Δεν έμαθα ποτέ αν διαισθανόταν τη δυσοίωση περιπέτειά της, αν φαντάστηκε ποτέ την ίδια της την κηδεία με την ενενηντάχρονη μητέρα της από πάνω της να μοιρολογεί, «Κόρη μου, κόρη, πού έδου σου το κάλλος».

Εκφράζοντας τα συλλυπητήριά μου στην οικογένειά της, τελειώνω με τη βεβαιότητα ότι το εντός και το εκτός κάλλος της φίλης μου θα μείνει στη μνήμη διά βίου και ότι το μόνο επίγραμμα που θα ταίριαζε στο τάφο της, είναι οι δανεισμένοι στίχοι από τον Ρίτσο που αγαπούσε.

«Το περίσσιο είναι ψεύτικο. Το λιγοστό, είναι ντροπαλό».

Και γω, δεν το 'χω σκοπό να καμαρώσω για τίποτα πότε, για τίποτα λιγότερο από άνθρωπος. Κι ο θάνατος δεν είναι, παρά ένα φύλλο που έπεσε, για να θρέψει ένα φύλλο που ανεβαίνει.»

Χρυσούλα Κώνστα Η σάτιρα του Γιάννη Πατσούλη

Η σάτιρα ή σάτιρα είναι μια λογοτεχνική ή καλλιτεχνική μορφή γραπτού ή και προφορικού λόγου που εκθέτει τις αδυναμίες του θέματος με στόχο τον εμπαιγμό κάποιας έννοιας ή προσώπου που ο σατιρικός καλλιτέχνης θεωρεί ότι αξίζει τέτοια αντιμετώπιση, με σκοπό συχνά τη βελτίωση του αντικειμένου.

Η σάτιρα μπορεί συχνά ν' αποτελέσει αντικείμενο διασκέδασης, γι' αυτό συχνά είναι βάση του το κούμφορ κι επομένως συστατικό της κωμωδίας. Προέρχεται από τη λατινική λέξη *satura* κι αποτελεί ιδιαίτερο φιλολογικό είδος. Πρώτος χρησιμοποίησε τη λέξη κι έγραψε σάτιρα ο Ρωμαίος ποιητής Έννιος (239-169 π. Χ.). Οι σάτιρές του ήταν ποιήματα με ανάμεικτο μέτρο (εξάμετρο και τροχαϊκό). Στα διαλογικά μέρη χρησιμοποιούνταν ο πεζός λόγος, το δε περιεχόμενό τους ήταν αρχικά διδακτικό. Το σκωπτικό στοιχείο εισήγαγε ο Ρωμαίος ποιητής Λουκίλιος (180-102 π. Χ.), που θεωρείται κι ο εφευρέτης-πατέρας της σάτιρας.

Στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία βρίσκουμε τη σάτιρα σας στοιχείο της ιαμβικής ποίησης και της κωμωδίας. Κυριότερος εκπρόσωπός της ήταν ο Λουκιανός. Στη γενική πνευματική παρακμή του Μεσαίωνα η σάτιρα λησιμονήθηκε. Παρουσιάζεται πάλι τον ΙΔ' αιώνα στην «Κόλαση» του Λάντιν, στο «Δον Κιχώτη» του Θερβάντες κ.α. Τον ΙΘ' αιώνα του ρομαντισμού έχουμε ιδιαίτερα είδη σάτιρας, στο χρονογράφημα, κωμωδία, οπερέτα κι επιθεώρηση. Νεότεροι Έλληνες σατιρικοί είναι ο Βηλαράς, ο Νερουλός, ο Σούτσος, ο Λασκαράτος, ο Σουρής, ο Ροΐδης, ο Καρύδης κ. ά.

Συνεχιστές τους (αν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τον όρο) υπήρξαν πάμπολλοι μορφωμένοι, αλλά και απλοϊκοί άνθρωποι σε όλες τις τοπικές κοινωνίες ανά την Ελλάδα. Ιδιαίτερα στα νησιά όπου οι ανοικτοί

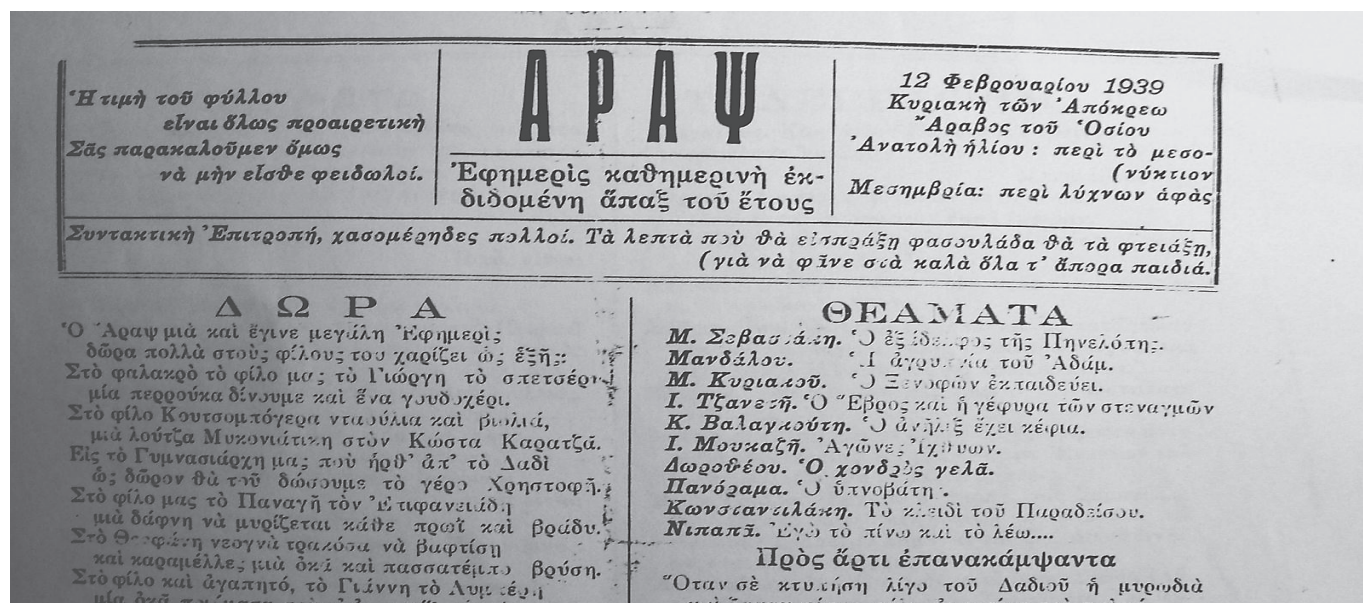
ορίζοντες, απαλλαγμένοι κι ελεύθεροι από εμπόδια, άνοιγαν την ψυχή, την σκέψη και το βλέμμα, σ' ό,τι για άλλους ήταν συγκεκριμένο, κοντινό και λίγο και το κάναν τραγούδι, ποίημα, μαντινάδα και τρόπο ζωής.

Συνεχιστής λοιπόν και ο υπογράφων τους Γιάννηδες, Ι. Ν. Π. (Ιωάννης Νικολάου Πατσούλης). Γεννήθηκε στο Μαραθόκαμπο (1906-1997). Ήταν γιος του παπα-Νικόλα Πατσούλη, εφημέριου της εκκλησίας του Προφήτη Ηλία και της πρεσβυτέρας Κόμνως, το γένος Ιωάννου Ευσταθίου. Ο Γιάννης Πατσούλης παντρεύτηκε μια πολύ δυναμική γυναίκα, τη Μαρία, το γένος Κικιαντώνη κι απέκτησε έναν γιο, τον επίσης ιερέα Νικόλαο Πατσούλη. Φοίτησε στο Γυμνάσιο Βαθέως και διέτέλεσε γραμματέας του Ειρηνοδικείου. Κατόπιν άσκησε τη δικολαβία. Άσχολία του επίσης υπήρξε και η γεωργία, όπως άλλωστε και των περισσότερων κατοίκων του χωριού μας.

Ο Γιάννης Πατσούλης υπήρξε ο πρωτεργάτης της σατιρικής εφημερίδας (τρόπον τινά) «Ο Άραψ», που το όνομα διασώθηκε μέχρι σήμερα. Το κούμφορ του Γιάννη Πατσούλη μπορεί να χαρακτηριστεί καυστικό, αρκούντως αυτοσαρκαστικό (μορφή προηγουμένου κούμφορ), αλλά προπαντός πηγαίο.

Ο Γιάννης Πατσούλης υπήρξε εκλεκτό μέλος της μαραθοκαμπίτικης κοινωνίας, άτομο ευφύες, πνεύμα ανήσυχο και σπινθηροβόλο, μυαλό ανοικτών οριζόντων και διορατικό. Αυτός ήταν ο γράφων κι εμείς σεβόμενοι τη μνήμη του, σας αφιερώσαμε το σατιρικό δημιούργημά του με την υπόσχεση ότι θα ακολουθήσουν και άλλα.

Ευχαριστώ θερμά για τις πληροφορίες που μου έδωσαν τον ιερέα Νικόλαο Πατσούλη και τον Μανόλη Πήττα.

Η εφημερίδα Άραψ του 1939.

Γιάννης Πατσούλης Οι Γιάννηδες

Είναι χιλιάδες Γιάννηδες και αν έχετε αντίρρηση, δέχομαι από όλους σας την κάθε παρατήρηση. Υπάρχουνε ονόματα όμορφα και διάφορα κι άλλα που μοιάζουν με δειλά, ηρωικά, αδιάφορα, μικρά, μεγάλα, μέτρια, μα και μακροσκελέστατα, όπου σου παίρνουνε το νου, σε φέρνουνε στα έσχατα. Μα απ' όλα ένα όνομα που κλείνει σοβαρότητα, μέσα σ' όλο το ντουινιά δεν γνώρισε την κρίση. που να φωνάξεις τα στραβά, θα βγούνε σαν τη βρύση και θα σου απαντήσουνε αμέσως με λεπιότητα.

45 Γιάννηδες με τακτ και με θερμότητα κι αν επί παραδείγματι θα κάνω προσκλητήριο, θε να πεισθείτε φίλοι μου πως είν' εκατομμύριο. Και προσκαλώ επίσημα τον Γιάννη τον Βουρνέλη, ως και τον Γιάννη Πιπερλή, που για το τσιφτετέλι, όλο το βιός του έφαγε στα γλέντια με παράδες και με τραγιάσκα πλακερή όλο γυρνά στις στρατές. Είν' κι ένας άλλος ζόρικος, τσίφτης παλικάρας, ο Ιωάννης ο Μακρής ο μέγας μυταράς. Είν' ο Γιαννός της Μπλούφαινας, ο Γιάννης της Γιαννέλας, ο Γιάννης της Αβαρεσιάς, ο Γιάννης της Βαρέλας. Είναι ο Γιάννης ο Σαρρής με καμπαρντίνα φίνα, είναι ο Λιόντας της Βδοκιάς, είναι και η Φωκαΐνα. Είν' ο Γιαννιός το Μουρμουράκ' κι ο Γιάννης της Καφόλας, ο Καραγιάνς, το Γρηγοράκ' κι ο Γιάννης της φασόλας, η Μαντζουριά, ο Αρετούλης κι ο αδελφός τ' Σατούλας. Είν' ο Βαρβάκς, ο Φλαμουράκς κι ο Ιωάννης Τζούλας. Είναι ο Γιάννης Μοργιανός από τη Μυτιλήνη, όπου πουλάει ψιλικά, τσακμάκι και φυτίλι. Ο Γιάννης ο Ταλαίπωρος κι ο Γιάννης Ευσταθίου, είναι ο Σεβαστόπουλος κι ο Γιάννης του Πλουσιού. Είν' ο Μουτάφς Μυτηλινού κι ο Γιάννης τ' Αριστέας, ο Γιάννης του Υμέτερου κι ου Γιάννης της Χριστουθέας. Σταθείτε λίγο προσοχή, κρατείτε σοβαρό και παρελαύνει ο Γιάνναρος το άγριο θερίο. Και θυμηθείτε μοναχά με μία μπαστουινιά, χίλιες γαβάθες έσπασε, λεκάνες και σταμινιά. Ο Γιάννης του Χαράλαμπου κι Γιάννης Τριμπιντής, ο Γιάννης Κιάσος του Σουλό κι ο Καρακωνσταντής. Είναι κι ένας φιλόσοφος και λίγο καυγατζής ο Γιάννης Κώνστας ο νταής ο καραμπουζουκλής. Ο Γιάννης του Καλαποδά, κι ο Γιάννης ο Κουνέλης, ο Γιάννης Θάνος, ο Βραχνης κι ο Γιάννης ο Κουρέρης. Ο Γιάννης ο Ψαρόπουλος κι ο Γιάννης Κολυβάς, ο Τσακουμάγκος, ο Γιαγός κι ο Γιάννης Δηλανάς. Ο Γιάννης Χιώτης, ο Χαρτοφίλης κι ο Ιωάννης Σκρίνος, είν' ο Σινιόρος ο Μπουντρουμός κι ο Γιάννης ο Βουνίνος. Ο Γιάννης Βούρδας, ο Στασινής, κι ο Γιάννης της Τσιπούρας, είν' ο Κασόλης, ο Λογοθέτς κι ο γιος της Βασκαντούρας.

Είν' ο Μαλάνος, ο Χουμής και ο Κωνσταντινίδης, ο Βολακάκης, ο Αυτιάς κι ο Γιάννης Λαμπρινίδης. Είναι το Σώμα, ο Ζαμπίτς κι Γιάννης ο Πατούρος, ο Γιάννης τ' Μαρίνας, ο Χατζίνς, αμ' ήτανε κι ο Κούρος. Είναι ο γίγας των βουνών, ο σέρπικος κι αλάνης, ο μέθυσος, ο καβγατζής, ο Παλιατσός ο Γιάννης. Είναι ο Γιάννης Μπονοφάς, ο Γιάννης Λεβεντάκος, είναι ο Γιάννης Μουκαζής κι ο Γιάννης Κωνσταντάκος. Ο Γιάννης του Νικηταρά κι ο Γιάννης του Μπαχόλη, ο Γιάννης της Νησιώτισσας κι ο Γιάννης του Μαόλη. Ο Γιάννης από το Βαθύ κι ο Ιωάννης Βόλος, είν' κι ένας άλλος σοβαρός, ο Γιάννης Καρμανιόλος. Ο Γιάννης της Ταμπάκαινας, κι ο Γιάννης του Μορμούρη,

Ο Μαραθόκαμπος τη δεκαετία του 1930.

είναι ο Γιάννης του Ψωμά κι ο Γιάννης του Καμπούρη. Είν' το Γιαννί του Σαρηνιάν' κι ο Γιάννης του Ασλάνη, είν' η Γιαννίκα τ' Πειτναριού κι ο Γιάννης τ' Μαλαγάνη. Είναι ο Γιάννης της Κυριακής κι ο Γιάννης ο Μπακάλης, ο Γιάννης ο Χατζηναλέξανδρος κι ο Γιάννης ο Καψάλης. Είναι ο Γιάννης Σαπουνάς κι ο Γιάννης της Μαρούδας, είναι ο Γιάννης του Ζορμπά κι ο Γιάννης τς Κατιρνούλας. Είναι ο Γιάννης τ' Αραού κι ο Γιάννης Σταμπουλής κι ένας μακροσκελέστατος ο Γιάννης ο Βουλής. Ο Γιάννης ο Παρασκευάς, ο Ιωάννης Πήτας, ο Γιάννης Δρόσος, το Γιανέλ, είναι κι ο γιος της Βήτας. Ο Γιάννης της Μπακίραινας κι ο Γιάννης ο Κολούτος, ο Γιάννης Χιώτου ο Γιαννιός κι ο Γιάννης ο Λαβούτος. Νομίζω είναι φρόνιμον Σύλλογον να ιδρύσουν και τον υποφαινόμενον Πρόεδρον να κηρύξουν. Κι αναλαμβάνω. Καταργώ το κέρασμα, τα δώρα, και εξηγούμαι πιο καλά αρχίζω από τώρα. Μην περιμένεις άδικα τον Γιάννη να κεράσει, η φούρια η σημερινή κι αυτή θε να περάσει. Τι να το κάνω να μου ειπούν υγείαν ευδαιμόνει και το πρωί να σπκωθώ με άδειο πορτοφόλι; Για να 'μαι δε πιο σίγουρος, δηλώνω στο λεπιό πως αποκλειστικά εγώ πάω με το παλιό.

Χουάν ντε Λόξα

Έκπτωτοι άγγελοι

Μετάφραση Στέλιος Καραγιάννης

Στον Κώστα Τσιρόπουλο

*Και πάνω στον άνεμο ανέβηκε ο άγγελος
και πάνω στον άγγελο ανέβηκε ο άνθρωπος
και πάνω στον άνθρωπο ανέβηκε ο έρωτας*

Ραφαέλ Αλμπέρτι

Κατέβηκαν οι άγγελοι, με αλεξίπτωτα,
πάνω στις ταράτσες της πόλης,
(αλλά ένας έπεσε στη θάλασσα).

Εκείνοι οι άγγελοι στους οποίους ο Θεός ανακάλεσε
την άδεια της πτήσης,
είχαν μια υποχρέωση με τα αρχαία βρέφη
που ζήτησαν βοήθεια στους εφιάλτες τους
ανάμεσα στις τέσσερις γωνίες του κρεβατιού.

Είχαν παυτεί οι άγγελοι
κι εκείνοι δραπετεύσαν με τα κλεμμένα αλεξίπτωτα
από τ' αεροπλάνα, γιατί αγάπαν τα βρέφη τους
τώρα γερόντια δίχως μητέρα
κι ήθελαν να τους ψιθυρίσουν ένα παραμυθάκι σ'
αυτί,
μαζί με ένα γαργαλιστικό χαμόγελο από φτερά.

Αλλά οι κωροφύλακες τους κατάσχεσαν τα φτερά,
(μαζί με πέντε γραμμάρια από αστερόσκονη)
κι έπρεπε να χρησιμοποιήσουν αλεξίπτωτα
δίχως να ξέρουν καλά το χειρισμό τους:
έπεσαν στη θάλασσα και πολλοί πνίγηκαν,
εκτός από εκείνον που ένας ψαράς
βρήκε στην ακτή
που φαινόταν να κοιμάται και τώρα
εκτίθεται στον ζωολογικό κήπο.

Οι άλλοι άγγελοι
διαμένουν μ' εμάς και μας φιλούν,
και καταλαμβάνουν αόρατοι
τις κενές καρέκλες των κονσέρτων.
Να προσέχετε πολύ και να μη τους κάνετε
κακό, γιατί λαβώνουν μόνο αυτούς που τους χτυπούν.

Στέλιος Καραγιάννης

Οι μυθογράφοι

Έμενα τότε στο πιο σκοτεινό διαμέρισμα
του ποιήματος – και για να μην παρεξηγηθώ –
εννοώ το παράξενο ποίημα
που δεν έγραψα ακόμα·
τα βράδια έρχονταν απρόσμενα,
οι φίλοι μου οι ταξιδεμένοι, ανάμεσα σ' αυτούς
κι ο Οδυσσέας.
Φορούσε πάντοτε ένα
ξεφτισμένο ένδυμα – δεν σκέφτηκε ποτέ μου
το γιατί – ριχνόταν λοιπόν
απογοητευμένος
σε μια πολυθρόνα κι άρχιζε να καπνίζει
με μανία το τσιγάρο του.
Γιατί με βασανίζεις
τις νύχτες – μου έλεγε – μ' αυτές τις φανταστικές
ιστορίες σου, άσε επιτέλους να ζήσω κι
εγώ,
τη δική μου ζωή την αληθινή.
Όσο για μένα βέβαια, καθόλου δεν
τον άκουγα· σαν μαγεμένος του μιλούσα
για τον Τένυσσον, τον Τζόυς, τον Καβάφη.
Μη με μπερδεύεις άλλο με τους μυθογράφους – μου
έλεγε –
αυτοί μου καταστρέψαν τη ζωή.

☆☆☆

Χουάν ντε Λόξα

Amorente

Μετάφραση Στέλιος Καραγιάννης

*Στον τραγουδοποιό Ενρίκε Μορέντε,
στο αφιέρωμα σ' αυτόν
στο Αλμπαιθίν*

Δεν είναι αυτός ο άνθρωπος ένας τραγουδοποιός: εί-
ναι ο κεραυνός
για την ανάσταση των θαμμένων ποιητών
κάτω απ' την ιτιά του Σαν Χουάν ντε λα Κρουθ.

Καρδιά από βινίλιο,
Ενρίκε
επίσης ονομάζεται έρωτας
και για τον Μορέντε μακρύς είναι ο σεμνός στίχος,
ενώ απλώνεται η παγωνιά του κόσμου
και μια νκώ καϊδεύει την νύχτα, αιώνια πνοή.

Γραμματική Αθ. Κάρλα

Μια ανεγκλαβή από τον 18ο αι.

Εἰς τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας τὴν σήμερον φανερώνω καὶ προυκίζω ἐγώ, ἡ παπαδιά τοῦ παπᾶ Ἰωάννη, ὀνόματι Βαρσάμω, τὴν κόρη μου τὴν Γραμματικὴ καὶ τῆς δίνω τὸ προικιό της μὲ τὴν εὐχὴν μου. Τὸ σπῖτι ὅπου ἔκτισεν μὲ τὴν αὐλὴ τὴν μιστὴν νὰ εἶναι τῆς κόρης μου τῆς Γραμματικῆς ἀδιάσειστο καὶ τὸν κῆπον νὰ γένῃ τρία μερίδια. Τὸ ἓνα μερίδιο τῆς Γραμματικῆς καὶ δύο μουρίες μαῦρες δύο ρίζες καὶ μιστὴ μουρία ἄσπρη καὶ δύο ρίζες ἐλίες, ἡ μία ρίζα εἶναι εἰς τοῦ Κατζίκα καὶ ἡ ἄλλη εἰς τοῦ Στραβονικόλα ὀνομαζόμενες. Καὶ εἰς τὶς Φλέβες, ἐλίες ρίζες τέσσερεις καὶ χαρουπίες ρίζες τρεῖς καὶ τὸ χωράφι εἰς τὴν Βελανιδιά νὰ τὸ μοιράσουν τὰ τρία μου κοριτζα, ἡ Γραμματικὴ καὶ ἡ Μαρία καὶ ἡ Καλὴ. Τὸ ἓνα μερίδιο τῆς Γραμματικῆς καὶ τὸ χωράφι εἰς τὴν Σπηλιά καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον ἀπὸ πάνου ἕως τὰ μαγαζὰ ἔξω νὰ ἀπομείνῃ ἓνας μαγαζότοπος δώδεκα πῆχες καὶ τὸ ἐπίλοιπον χωράφι νὰ εἶναι τῆς Γραμματικῆς. Σύνоро ὁ Νικόλας τοῦ Γεώργη Νικολάκη καὶ τοῦ Τάφλα τὰ παιδιά σύνоро καὶ τοῦ Σταματέλου τὰ παιδιά σύνоро. Καὶ τὸν κῆπον εἰς τοῦ Παπακωνσταντάκο τὸ καλύβι ἀποκάτου καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸ χωράφι νὰ τὸ μοιράσουνε τὰ τρία μου κοριτζα, ἡ Γραμματικὴ καὶ ἡ Μαρία καὶ ἡ Καλὴ καὶ τὸ ἓνα μερίδιον τῆς Γραμματικῆς μὲ τὰ δένδρα ὡς καθὼς ἐβρίσκονται νὰ τὰ μοιράσουνε τὰ τρία μου κοριτζα καὶ στάμνες δύο, μίαν γωμαριάρα καὶ ἄλλη μικρὴ καὶ εἰς τὸ Ξηρόρεμα εἰς τὰ ἀπάνου χειμαδία δύο ρίζες ἐλίες καὶ ἓνα τέντζερη καὶ ἓνα τηγάνι καὶ δύο ταψία. Αὐτὰ ἔγραψα καὶ ἐπρούκισα τῆς κόρης μου τῆς Γραμματικῆς μὲ τὴν εὐχὴν μου καὶ νὰ μὴν ἔχουν ἄδεια τὰ ἄλλα μου παιδιά νὰ τὴν διασεύουν. Νὰ ἔχουν τὴν εὐχὴν μου. Καὶ διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀληθείας ἐγράψην ἡ παροῦσα ἀνεγκλαβὴ ἔμπροσθεν εἰς τοὺς εὐρεθέντας ἀξιοπίστους μάρτυρας εἰς ἀσφάλεια.

1769 Νοεμβρίου 14

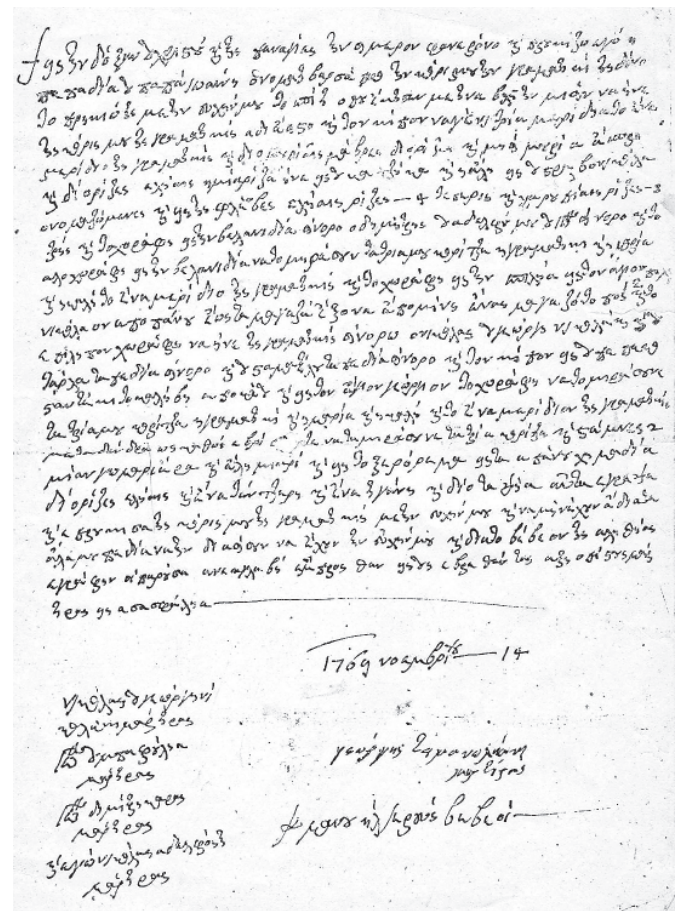
Νικόλας τοῦ Γεώργη Νικολάκη, μάρτυρας
 Ἰω(άννης) Παφούλια μάρτυρας
 Γεώργης τοῦ Μανωλάκη, μάρτυρας
 Ἰω(άννης) Δημήτρη Καράς, μάρτυρας
 καὶ ἐγώ Νικόλας ἀδελφός του, μάρτυρας
 Μανουὴλ ἱερεὺς βεβαίω

Πρόκειται γιὰ ἰδιωτικὸ προικοσύμφωνο (ανεγκλαβή, ανεγκλαβή) το ὁποῖο χρονολογεῖται τὸν 18ο αἰ. (συγκεκριμένα στὶς 14 Νοεμβρίου 1769) καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Μαραθόκαμπο (ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς Βελισσῶς Χατζίνη)¹.

Μία παπαδιά, ἡ Βαρσάμω (σύζυγος τοῦ πατρός Ἰωάννη) προικίζει τὴν κόρη της τὴν Γραμματικὴ. Αναφέρεται μὲ λεπτομέρεια τι δίνεται ὡς προίκα (σπίτι, κή-

πος, χωράφια, στάμνες, ταψία, τηγάνια). Τὸ ἐγγράφο αὐτὸ παρουσιάζει ἐνδιαφέρον καθὼς ἀποτυπώνει τὶς κοινωνικὲς, οικονομικὲς, πολιτιστικὲς καὶ γλωσσικὲς συνθήκες τῆς ἐποχῆς (18ος αἰ.) στὸν Μαραθόκαμπο τῆς Σάμου.

Μελέτες γιὰ τὸ θεσμό τῆς προίκας στὴ Σάμο δὲν ὑπάρχουν πολλές. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ φαίνεται νὰ εἶναι ἡ μελέτη τῆς κ. Βασιλικῆς Γαλάνη-Μουτάφη («Προίκα καὶ κοινωνικὴ οργάνωση στὴ Σάμο στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ.», στο: Ἀντιπελάργηση: Τμηματικὸ τόμος γιὰ

τὸ Νικόλαο Α. Δημητρίου, Αθήνα 1992, 59-85), ἡ ὁποία ἀποτελεσε βάση γιὰ τὴ σύντομη παρουσίαση τοῦ παρόντος προικοσυμφώνου.

Ἡ προικοδοσία λειτουργεῖ ὡς μία μορφὴ ἐπιμεριζόμενης περιουσιακῆς μεταβίβασης καὶ ἀν καὶ δὲν ἀναφέρεται πούθενά στὸ ἐγγράφο πρέπει νὰ σχετίζεται μὲ τὸν γάμο τῆς κόρης, τῆς Γραμματικῆς, ὁ ὁποῖος ἡ ἔχει ἤδη γίνῃ ἢ ἐπικεῖται νὰ γίνῃ (ἴσως ἡ φράση «τὸ σπῖτι ὅπου ἔκτισεν», ἀν δὲν ἔχει ὡς υποκείμενο τὸν πατέρα Ἰωάννη, καὶ ἔχει τὴν ἴδια τὴν κόρη, τὴν Γραμματικὴ, τότε θα μπορούσε νὰ δηλώνει ὅτι εἶναι ἤδη παντρεμένη καὶ ἡ προίκα δίνεται πολὺ καιρὸ μετὰ τὸν γάμο). Εἶναι ἀξιοσημείωτο πάντως ὅτι δὲν ἀναφέρεται καθόλου ὁ σκοπός, ὁ σύζυγος κ.ά, πράγμα πού δηλώ-

νει την ξεχωριστή θέση της συζύγου ως κατόχου περιουσίας. Στο ίδιο πλαίσιο για τη θέση της γυναίκας θα πρέπει να δούμε και το ότι ως προικοδότης εμφανίζεται η μητέρα και όχι ο πατέρας (ο πατήρ Ιωάννης) ή και οι δύο γονείς. Καθώς δεν αναφέρεται πουθενά ότι η Βαρσάμω είναι χήρα, θα πρέπει να ενταχτεί ίσως στο εθιμικό δίκαιο της εποχής κατά το οποίο μπορούσε και η μητέρα να εκχωρήσει την ενιαία (απ' ό,τι φαίνεται) συζυγική περιουσία. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τα 107 προικοσύμφωνα που χρησιμοποίησε για τη μελέτη της η κ. Γαλάνη-Μουτάφη μόνο στο 20% των περιπτώσεων παρευρίσκονταν και οι δύο γονείς, ενώ από τα 62 προικοσύμφωνα που μεταβίβαζαν περιουσία σε κόρη 20 φορές ήταν προικοδότης ο πατέρας και 29 φορές στη θέση του προικοδότη εμφανιζόταν η μητέρα.

Η συγκεκριμένη αγροτική οικογένεια φαίνεται να αποτελείται από τους δύο γονείς και τρία κορίτσια.

Δεν γίνεται καμία αναφορά σε αρσενικά παιδιά. Το μερίδιο της κληρονομιάς που αντιστοιχεί στις άλλες δύο κόρες δεν αναφέρεται στο σύνολό του, παρά μόνο αν ένα μέρος του σχετίζεται με αυτό που αναλογεί στη Γραμματική. Αυτό είναι λογικό, καθώς για κάθε μέλος-απόγονο της οικογένειας συντάσσεται ξεχωριστό κάθε φορά προικοσύμφωνο. Επίσης, συνάγε-

Το γκρέμισμα της παλιάς εκκλησίας του Αγίου Νικολάου το 1962.

ται το συμπέρασμα ότι δεν έχουμε την επικρατούσα σε άλλα νησιά του Αιγαίου (όπως Λέσβο και Κάρπαθο) συνήθεια του ενός κληρονόμου («πρωτοτόκια»). «Η περίπτωση της Σάμου φαίνεται ότι παρουσιάζει ομοιότητες με το σύστημα μεταβιβάσεων στα μικρότερα νησιά του Αιγαίου, όπου η διανομή της περιουσίας γινόταν βάσει της αρχής της ισομοιρίας» (Γαλάνη-Μουτάφη 1992, 67).

Η μορφή του εγγράφου φαίνεται να ακολουθεί τον δεδομένο τύπο των ιδιωτικών προικοσυμφώνων (Γαλάνη-Μουτάφη 1992, 66). Έχει συνταχτεί και φέρει την βεβαίωση του ιερέα (του πατρός Μανουήλ εν προκειμένω) και υπογράφεται από μάρτυρες που φέρονται με όνομα και συνήθως πατρώνυμο. Αρχίζει με τη φράση «Εἰς τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας τὴν σήμερον ...» και ακολουθούν ευχές. Σε αντίθεση με τα προικοσύμφωνα τύπου συμβολαιογραφικού εγγράφου, δεν παρέχει πληροφορίες για τον τόπο κατοικίας των γονιών ούτε για το επάγγελμα και την κατοικία των μαρτύρων.

Η απαρίθμηση των προικῶν αγαθῶν ακολουθεί την συνήθη τακτική σειρά. Πρώτα αναφέρονται τα ακίνη-

τα προικῶν (σπίτι, κήπος, χωράφια) με την τοποθεσία στην οποία βρίσκονται τα χωράφια και τα όριά τους. Μονάδα μέτρησης φαίνεται να αποτελούν οι ρίζες και δεν δίνονται πληροφορίες για την ακριβή έκτασή τους ούτε για το χρηματικό αντίτιμό τους. Το σπίτι αναφέρεται πρώτο και αυτό δείχνει πόσο σημαντική ήταν για το γάμο η ξεχωριστή κατοικία, η νεοτοπική εγκατάσταση χωρίς συγκατοίκηση με τους γονείς. Τα κίνητά προικῶν αγαθῶν αναφέρονται τελευταία και είναι δύο στάμνες («μῖαν γωμαριάρα καὶ ἄλλη μικρὴ»), «ἓνα τέντζερη καὶ ἓνα τηγάνι καὶ δύο ταψία». «Η μη καταγραφή αναλυτικά των οικιακών επίπλων θα μπορούσε ίσως να αποδοθεί στο στοιχειώδες (τον υποτυπώδη χαρακτήρα) της οικιακής επίπλωσης –στο γεγονός ότι το σπίτι εμπεριείχε τα απολύτως αναγκαία έπιπλα, ενδεχομένως πολλαπλῶν χρήσεων, τα οποία δεν απαιτούσαν ειδικές τεχνικές για την κατασκευή

τους. Αντιθέτως, τα οικιακά σκεύη, ίσως επειδή προέρχονταν κυρίως από αγορά και προορίζονταν το καθένα για διαφορετική χρήση, περιγράφοντα στα συμβόλαια αναλυτικά» (Γαλάνη-Μουτάφη 1992, 77).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ανθρωπωνύμια και τα τοπωνύμια. Ανθρωπωνύμια: Η Βαρσάμω έχει τρεις κόρες την Γραμματική, την Μαρία και την Καλή. Επί-

σης αναφέρονται ο Νικόλας, ο γιος του Γεώργη Νικολάκη, τα παιδιά του Τάρλα, τα παιδιά του Σταματέλου, ο Παπακωσταντάκος, ο Ιω(άννης) Παφούλια, ο Γεώργης του Μανωλάκι, τα αδέλφια Ιω(άννης) και Νικόλας Καράς του Δημήτρη, ο Μανουήλ ο ιερέας.

Τοπωνύμια: Αναφέρονται οι εξής περιοχές, των οποίων τα ονόματα χρησιμοποιούνται σχεδόν αλώβητα ως σήμερα: Κατζίκα, Στραβονικόλα, Φλέβες, Ξηρόρεμα, Βελανιδιά, η Σπηλιά εις τον άγιον Νικόλαον, Άγιος Γεώργιος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η «Σπηλιά στον Άγιο Νικόλαο» είναι αυτή στον Όρμο Μαραθοκάμπου και μαρτυρείται η ύπαρξη εκκλησίας που έφερε το όνομα του Αγίου Νικολάου ήδη από το 1769. Άρα ο προηγούμενος, κατεδαφισμένος σήμερα, ναός του Αγίου Νικολάου, που χρονολογείται αργότερα (1774) ίσως ήταν ο διάδοχος της παλιάς εκκλησίας με το ίδιο όνομα.

¹ Ευχαριστώ τον κ. Μανόλη Βουρλιώτη που έθεσε στη διάθεσή μου το αντίγραφο του προικοσυμφώνου, το μετέγραψε διπλωματικά και μου έδωσε σημαντικές πληροφορίες.

Κώστας Τζαννετής
Οι Παναγιές του Κέρκη (1963)

Σε μερικά χωριά της Σάμου και μάλιστα σε κείνα που γειτονεύουν με τον Κέρκη, το ανέβασμα στο βουνό αυτό θεωρείται κατόρθωμα, σωστός άθλος, που αφήνεις στην ψυχή μian ανάμνηση όμορφη, ζωηρή, ανεξίτηλη. Είναι το όνειρο των παιδιών και η λαχτάρα των μεγάλων.

Συχνά γι' αυτό ακούς να λένε.

– Έχεις ανέβει στο βουνό;

– Εγώ μια φορά μόνο στη Σκάλα και άλλη στη Σαραντασκαλιώτισσα.

– Αν δεν πας στην Κακοπέρατη, δεν ξέρεις τι θα πει Κέρκης.

– Α, όχι, να πας στη Βίγλα με το ηλιόβγαλμα, αυτό αξίζει περισσότερο. Πες πως ανέβηκες στον ουρανό!

Έτσι σιγά-σιγά διαμορφώνεται στις συνειδήσεις ολονών η αντίληψη ότι η εκδρομή στον Κέρκη είναι κάτι από τις μεγάλες ικανοποιήσεις και τις σπάνιες απολαύσεις. Κι αφού στα ωραιότερα μέρη του βουνού είναι χτισμένη κι από μια εκκλησιά, το πανηγύρι για τους επισκέπτες γίνεται διπλό. Θρησκευτικό και φυσιολατρικό.

Της Παναγιάς η λατρεία έχει κι εδώ όπως και σ' όλη την Ελλάδα τα πρωτεία. Δυο μοναστήρια και τρία ξωκλήσια είναι αφιερωμένα στην αγαπημένη και πονεμένη Μάνα των χριστιανών, την Παναγιά. Και πρώτη η Βαγγελίστρια. Ωραίο μοναστήρι, χτισμένο ψηλά σε μια πλαγιά πευκόφυτη, με υπέροχη θέα προς τη θάλασσα και τα Δωδεκάνησα και ανατολικά προς όλες τις βουνοκορφές και τα χωριά του Καρβούνη. Έχει κρύα νερά, όμορφη πρασινάδα τριγύρω και τα κελλιά της κατακάθαρα και περιποιημένα από τις λίγες καλόγριες που μένουν εκεί. Το ανέβασμα γίνεται από την ανηφόρα της Κιούρκας και συνέχεια από το Μονοπάτι (τη Σκάλα), που τα μουλάρια και τ' άλογα ανεβαίνουν μια χαρά παρ' όλη την απότομη κλίση της. Αυτός είναι και ο μόνος βατός δρόμος απ' αυτή την πλευρά του Κέρκη, αλλά μόνο ως τη Βαγγελίστρια. Ψηλότερα, πηγαίνοντας για τον Αηλιά, γίνεται σωστό μονοπάτι πετρώδες και δύσβατο. Μπορούμε όπως όταν έχομε προορισμό

τον Αηλιά και την κορφή του βουνού, ν' ακολουθήσουμε, ξεκινώντας από το χωριό, άλλο δρόμο, τον βορεινό, από το Μαύρο Στεφάνι, που είναι ομαλότερος και για τους ανθρώπους και για τα ζώα.

Κάθε άνοιξη, την εποχή που μοσκοβολάν τα πεύκα,

Η Ευαγγελίστρια του Κέρκη, φωτογραφία Σιδερής Παπαγεωργίου.

τα χινοπόδια κι οι λιγαριές, γίνεται το πρώτο πανηγύρι της Βαγγελίστριας. Και στην καρδιά του καλοκαιριού, το Δεκαπενταύγουστο, πολλοί προσκυνητές από τα κοντινά χωριά παίρνουν την ανηφόρα για να χαρούν το ψήλωμα, να δροσιστούν με το αεράκι του βουνού και να παρακολουθήσουν με κατάνυξη τη μεγάλη αγρυπνιά στην Κοίμηση της Παναγιάς.

Η εκκλησίτσα της είναι στο βάθος του διαδρόμου των κελλιών και είναι στολισμένη με εικόνες και ιερά σκεύη του Παναγιού Τάφου, που έχει και την κυριότητα του μοναστηριού. Κι η μεγάλη του καμπάνα, απ' έξω, στέλνει τους γλυκούς ήχους της κάτω και πέρα, στη στεριά και στη θάλασσα, μακριά. Λες και το βουνό ζωντάνεψε και στέλνει χαρούμενα μηνύματα γύρω του, στα δαντελωτά της Σάμου τ' ακρογιάλια, κάτω στον πράσινο Κάμπο και στη γαλανή θάλασσα ως την Πάτμο, που φαίνεται τόσο καθαρά, με το κατάλευκο μοναστήρι στην κορφή της.

Ενώ όμως η Βαγγελίστρια είναι σε τόσο περίβλεπτη και ρομαντική θέση, οι άλλες Παναγιές, χτισμένες παλαιότερα, στον 11ο αιώνα περίπου, βρίσκονται σε δύσβατα και ανύποπτα μέρη κι έχουν κρυφτεί δειλά-δειλά στα σπλάχνα του βουνού.

Η Σαραντασκαλιώτισσα είναι το πιο κοντινό ξωκλήσι του βουνού και βρίσκεται λίγο πιο ψηλά από μια βαθιά χαράδρα, ανατολικά, στη ριζοβουνιά του Κέρκη, με τα σαράντα πέτρινα σκαλοπάτια στην ποδιά του.

Το εκκλησάκι στέκει στην είσοδο μιας σπηλιάς σαν φύλακας και φρουρός της, μα και σαν παιδί της που εκείνη το σφιχταγκαλιάζει με στοργή μην το χάσει. Δεν είναι μεγάλη, μα κινεί την περιέργεια το κρύο νερό της, το αγίασμα, όπως το λένε και το βάραθρο δίπλα της.

Πριν εξήντα χρόνια περίπου, το βάραθρο αυτό είχε κρύψει ένα μεγάλο και τραγικό μυστικό.

Η Παναγία του Κακοπέρατου το 1940.

Κάποιος εγκληματικός τύπος, Μιχαήλος Νταής, είχε ρίξει μέσα εκεί τη γυναίκα του, πράγμα του συντάραξε την εποχή εκείνη την κοινωνία και τη δικαιοσύνη της Σάμου, γιατί η ανακάλυψη του δράστη παρουσίασε τεράστιες δυσκολίες κι ένα δραματικό επακόλουθο. Ο άνθρωπος που δέχτηκε να κατεβαστεί με σκοινιά στο βάραθρο για να βρει το πτώμα της γυναίκας, έπαθε μεγάλο ψυχικό κλονισμό και σε λίγο διάστημα πέθανε. Την ιστορία αυτή διηγούνται παραστατικά οι ντόπιοι προσκυνητές στους ξένους που έρχονται στο πανηγύρι της Παναγιάς, στις 8 του Σεπτεμβρίου και στη φαντασία των μικρών δημιουργείται μια ατμόσφαιρα φόβου.

Πρέπει όμως να γνωρίσουμε και την Κακοπέρατη. Θα πάρουμε τη βορειοανατολική κατεύθυνση από το Μαραθόκαμπο, ή τη δυτική από τη Λέκα και σε λίγες

ώρες θ' αντικρύσουμε μιαν απότομη πετρώδη πλευρά του Κέρκη και κάτω εκεί μια σπηλιά με μικρή είσοδο κι αυτή σκεπασμένη μ' ένα αγριόδενδρο. Μέσα εκεί είναι κρυμμένο ολότελο το εκκλησάκι της Παναγιάς.

Για να φτάσεις ως εκεί άλλοτε, έπρεπε να περάσεις ένα πολύ στενό και επικίνδυνο μονοπάτι, λαξευμένο σε μια πετρώδη και απότομη κατωφέρεια, πάνω από ένα φοβερό γκρεμό. Είναι λίγα χρόνια όμως που με τη φροντίδα των καλογραιών το μονοπάτι αυτό πλατύνθηκε αρκετά και περνιέται ευκολότατα.

Το όλο τοπίο είναι άγριο και χίλιες δυο σκέψεις έρχονται στο νου μας. Ένα δέος μας κυριαρχεί. Θα ηρεμήσουμε όμως σύντομα όταν επισκεφθούμε το μοναστήρι της Παναγιάς, (του Χατζημανώλη, όπως το λένε), που βρίσκεται απέναντι απ' την κακοπέρατη σε ομαλή και καλλιεργημένη τοποθεσία. Η εντύπωσή μας θα ολοκληρωθεί, αν τύχει και είναι Παρασκευή του Πάσχα, που γιορτάζουν και οι δυο εκκλησιές της Ζωοδόχου Πηγής.

Πώς θα πάμε στην Παναγιά την Μακρινή; Μόνο αν ξεκινήσουμε από την Καλλιθέα ή τους Δρακαίους, τα πιο απομακρυσμένα και τα πιο αδικημένα χωριά του νησιού.

Χτισμένη κι αυτή κοντά σε μια σπηλιά, ψηλά στις πετρώδεις πλαγιές του βουνού, όπου τ' αγριοπούλια μονάχα με τα άγρια κρωξίματά τους δείχνουν σημάδια ζωής, περιμένει μια φορά το χρόνο τους λίγους χωρικούς με τον παπά του χωριού, που θα τιμήσουν τη γιορτή της και κάπου-κάπου τον καλό τσοπάνη ή τον κυνηγό, που θ' ανάψει το καντήλι της ευλαβικά.

Και στις τρεις απόκρυφες Παναγιές, χτισμένες σ' απόκρημνα τοπία του βουνού από το φόβο των διωγμών στα παλιά χρόνια, με τις βαθιές σπηλιές, τα μονοπάτια και τ' αγιάσματα, μας κυριεύει μια μυστικοπάθεια, ένα αίσθημα ακαθόριστο σεβασμού και φόβου. Σύντομα όμως τα αισθήματα αυτά διαλύονται μέσ' στη σαγήνη της άγριας ομορφιάς του επιβλητικού Κέρκη.